

Planinska zveza Slovenije

Komisija za varstvo narave

Usposabljanje za : Varuh gorske narave

Seminarska naloga

**Vplivi turizma na področju Vršiča, kako ohraniti naravo
čisto ob vplivu gostinske ponudbe koč, ohranjanje
zgodovinske dediščine, živali in rastlinja**

Slika 1:Ajdovska deklica - Prisankovo srce

Mentor:

Marjeta Keršič Svetel

Avtor:

Cirila Skvarča

Ljubljana, avgust 2021

Kazalo

Prva čistilna akcija ledenika že leta 1973.....	3
Predstavitev in razlika v delovanju obeh koč	6
Koča na Gozdu	6
Erjavčeva koča na Vršiču	7
Zgodovinski pomen izgradnje Vršiške ceste kot povezava med Zgornjesavsko dolino in Trento.....	9
Legenda o Ajdovski deklici	12
Petdeset let ruske ceste prek Vršiča (1611 m).....	13
Suha Pišnica	22
Zakaj je področje Prisanka mestoma zelo krušljivo ?	24
Kdaj v kateri dobi je nastalo pogorje Prisank , Mojstrovke in Robičje?	26
Ugotovitve.....	31
Koristi za turizem	31
Rešitve	32
Koristi za lokalno gospodarstvo	32
Koristi za lokalne prebivalce	33
VIRI IN LITERATURA:	35

Že kot otrok sem uživala v naravi . Ob rojstvu mi je bilo položeno v zibelko življenje na majhni kmetiji, v kraju Črni vrh / Idrijo, kjer smo imeli kravo, prašiča in nekaj kokoši ter nekaj zemlje in gozda za obdelavo, danes bi temu rekli –bili smo samooskrbni. Tako sem že v rani mladosti okusila življenje in radosti bivanja v naravi, delo in sožitje z naravo, ter spoštovala sadove, ki nam jih je narava nudila.

Po osnovni šoli me je pot zanesla na šolanje v Ljubljano, kjer sem obiskovala in uspešno zaključila medicinsko šolo ter postala medicinska sestra.

V času šolanja in tudi pozneje sem se zaradi potrebe po naravi, opazovanju in ohranjanju njenih lepot vključila v PD Matica ter tako začela aktivno spoznavati naše lepote gorskega sveta od blizu. Leta 1982 sem uspešno opravila usposabljanje in izpit za Gorskega stražarja.

Že od 1973 leta, ko je bila dana pobuda za akcijo :

100 SMETARJEV NA TRIGLAV, sem na tej akciji sama tudi aktivno sodelovala, tudi kot medicinska sestra pri oskrbi morebitnih poškodb (ki jih ni bilo veliko razen žuljev)in kot GS. Le-ta akcija je bila vodena skupaj in pod pokroviteljstvom PD Matica- oddelek GS in revije Antena, ki je bila seveda glavni sponzor. Vsako leto smo nabrali kar nekaj vreč smeti ,a se je z leti količina teh vreč in odpadkov znatno zmanjšala, kar je bilo razveseljivo. Teh akcij je bilo 15, sama sem sodelovala na 13-ih, na dveh ne zaradi objektivnih razlogov.

Prva čistilna akcija ledenika že leta 1973

Eden izmed pobudnikov akcije Očistimo gore je bil legendarni novinar **Tone Fornezzi - Tof**, ki seveda ni manjkal tudi na Kredarici, kjer je v pogovoru najprej skočil v preteklost. "*Sploh prva čistilna akcija v Sloveniji je potekala leta 1973. Enkrat sem*

prišel avgusta na Triglav in je bilo tako veliko smeti, da nisi imel kam stopiti. Takrat sem bil urednik Antene in sem napisal Uvodnik, v katerem sem zapisal, da iščemo 100 smetarjev za na Triglav. Prijavilo se jih je 700, tako da smo morali izžrebat udeležence. 100 smo jih pripeljali gor ter seveda alpiniste in gorske reševalce in smo ga očistili. Takrat še ni bilo helikopterjev, tako da je bilo kar pestro. Tista akcija se je res prijetela, tako da take svinjarije na Triglavu ni bilo nikoli več," zadovoljno ugotavlja, da so ljudje čedalje bolj ozaveščeni. "Še posebej Triglavsko pogorje se mi zdi zelo čisto." (vir RTV Slo) [3]

Zaradi želje po ohranitvi narave in njenega življa sem se odločila, da svoje znanje nadgradim in se udeležim izobraževanja za Varuha gorske narave in tako pripomorem po svojih močeh k osveščanju ljudi in ohranjanju narave.

Za svojo seminarsko nalogo sem izbrala temo: Vpliv onesnaževanja in turizma na področju Vršiča in kako ohraniti naravo čisto – primerjava Koče na Gozdu in Erjavčeve koče na Vršiču ter vpliv delovanja zgodovine na okolico, živali in rastline. Obe koči in njuno delovanje poznam zelo dobro, saj zadnja leta pri njih tudi pomagam.

Triglavski narodni park je edini narodni park v Sloveniji. Ustanovljen je bil z Zakonom o Triglavskem narodnem parku

1- leta 1981, njegov osnovni cilj in namen je ohraniti izjemne naravne in kulturne vrednote, varovati avtohtoni rastlinski in živalski svet, ekosisteme ter značilnosti neživega sveta. Park se razprostira na severozahodu Slovenije in vključuje občine Bled, Bohinj, Bovec, Gorje, Jesenice, Kobarid, Kranjska Gora, Radovljica, Tolmin in Žirovnica; skoraj popolnoma se prekriva z vzhodnimi Julijskimi Alpami. Območje Triglavskega narodnega parka (TNP) je skoraj v celoti tudi območje varstva in posebno ohranitveno območje evropskega ekološkega omrežja Natura 2000. Zanj veljajo tudi posebna pravila vedenja in varstva. S parkom upravlja Javni zavod Triglavski narodni park (JZ TNP), njegove naloge so ohranjanje narave in kulturne dediščine, trajnostni razvoj in sporazumevanje s širšo javnostjo. To med drugim uresničuje s sodelovanjem v različnih projektih – eden takšnih je tudi

Usmerjanje obiska v Triglavskem narodnem parku. Operacija Usmerjanje obiska v Triglavskem narodnem parku (kratek naziv SMER TNP),

2-ki ga sofinancira Evropski sklad za razvoj podeželja, pristop CLLD, je namenjena ohranjanju narave, naravne dediščine, habitatov in biodiverzitete. Upravljalci TNP namreč v parku beležijo vedno večje, a tudi neenakomerne obremenitve. Zato so se pojavila prizadevanja po usmerjanju obiskovalcev, in sicer z osrednjih območij parka na manj obremenjena in ustrezno urejana območja, ki večje obremenitve lažje prenesejo (glej M. Odar, Spremljanje obiska v BO JA, str. 64).

Predstavitev in razlika v delovanju obeh koč

Koča na Gozdu (1226 m) je planinska postojanka, ki stoji ob cesti na Vršič, nad Veliko Pišnico. Nekoliko nižje je postavljena Ruska kapelica v spomin na ruske ujetnike, žrtve snežnega plazu med prvo svetovno vojno. Prva koča, poimenovana Rimlova koča, je bila zgrajena leta 1916 za potrebe graditeljev vršiške ceste med prvo svetovno vojno. Po vojni je bila preurejena v planinsko postojanko, odprto 2. julija 1922. Zaradi dotrajanosti so jo leta 1979 morali zapreti. Na njenem mestu je bila 24. maja 1986 zgrajena in odprta nova večja in sodobnejša postojanka. Upravlja jo PD Kranjska Gora. Od Kranjske Gore je oddaljena okrog 8 km. V Koči na Gozdu vam postrežemo domače slovenske jedi kot so štruklji, gorenjski krapi, jedi na žlico, borovničev zavitek, itd., odlično pripravljeno divjačino – jelenova pečenka in jelenov golaž, skratka imamo pestro kulinarčno ponudbo. Okoli koče so travnate površine, primerne za športne aktivnosti in predavanja na svežem zraku. Koča je obdana z zelenjem, stoji v šepetu macesnov in obsijana je sončnimi žarki.

Obiskovalci lahko s terase občudujejo očarljiv pogled na podobo Špika, Frdamanih polic in Prisanka, v čigar ostenju se skrivajo naravna čudesa, kakršna sta Prisojnikovo okno, skozi katerega včasih posije tudi sonce, in skalni monolit Ajdovske deklice, katere legenda še danes kroži med ljudmi.

Kapaciteta Koče na Gozdu:

1. nadstropje – sobe s kopalnico: 4 sobe za 3 – 6 oseb
2. nadstropje – sobe s skupno kopalnico: 4 sobe za 4 – 8 oseb
3. nadstropje – skupna ležišča: soba za 12 oseb

Koča ima na voljo 53 ležišč. Ima velik jedilni prostor, namenjen tudi drugim dejavnostim, kot so različne delavnice, predavanja idr. (vir Wikipedija) Koča kljub temu, da ima status planinske koče stremi k čim večji zasedenosti, preko bookinga, kar po mojem mnenju ne ohranja več prvobitnega pomena koče kot

take, temveč bolj stremi h klasični gostinski ponudbi v dolini, saj v koči nudijo tudi poleg domače : BABIČINE KUHINJE, po kateri naj bi slovela, čevapčiče, pomfri, dunajske zrezke, itd.

Mnenja sem, da na jedilnik v koči sodijo Slovenske jedi na žlico (jota, ričet, domača goveja juha, žganci, sladice-zavitki, potice) teh tradicionalnih domačih jedi enostavnih za pripravo imamo v Sloveniji veliko, obdržimo jih, nadaljujmo z tradicijo in s tem pridobimo na prepoznavnosti naše lepe dežele pod Alpami. Glede na množičnost obiska, v tem korona času so obiskovalci, ki niso vešči hoje po hribih in tudi ne poznajo bontona obnašanja v hribih. Opažam, da se pojavlja vse večje onesnaževanje in odmetavanje odpadkov. Koča kot taka nima izdelanega načrta za zmanjševanje odpadkov vsaj sama tega nisem zasledila, prej bi rekla, da pri naročanju hrane in pijače ne zmanjšujejo plastike (plastična embalaža pijač, pločevinke, embalaža za marmelade, med, itd, plastična embalaža za hrano TO-GO) Tudi pri čiščenju ne uporabljajo manj agresivnih čistilnih sredstev. Čistilna naprava pri koči še vedno ne deluje kot bi morala, včasih na ploščadi zraven miz smrdi iz greznice. Koča je sicer prijazna tudi domačim živalim, kar ni nič narobe, je pa moteče ob misli, da pri nekaterih lastnikih psi spijo v posteljah, včasih imajo le-ti tudi prebavne težave, če taka vsebina ostane na vzmetnicah jo je potrebno očistiti kar je težko oz. skoraj nemogoče. (edina rešitev – nakup nove vzmetnice) žal se to ne zgodi.....še dobro, da se ljudje menjajo. Pranje perila na koči opravljajo sami, ker je ceneje, kaj to predstavlja za odplake v okolico –to je TNP, si ne upam na glas pomisliti. Naštela sem le nekaj zelo motečih faktorjev katerih rešitve bom podala v nadaljevanju.

Erjavčeva koča na Vršiču (1525 m) je planinska postojanka, ki stoji na manjši vzpetini ob cesti na Vršič malo pod prelazom na Gorenjski strani. Imenovana je po slovenskem naravoslovcu in pisatelju Franu Erjavcu. Prva koča, zgrajena 14. julija 1901 s strani Nemško-avstrijskega

planinskega društva kot *Vosshütte*, je bila po prvi svetovni vojni preimenovana v današnje ime, povečana in odprta 30. julija 1922. Sedanja koča je bila zgrajena in odprta 1. Avgusta 1993. Upravlja jo PD Jesenice. Kočo so leta 1901 postavili člani Kranjske sekcije nemško-avstrijskega planinskega društva Alpenverein (DÖVA) in jo poimenovali *Vosshütte*, po botaniku Wilhelmu Vossu. Med prvo svetovno vojno so kočo uporabljali graditelji vršiške ceste. Po vojni, leta 1919 pa je kočo prevzelo Slovensko planinsko društvo, jo popravilo in povečalo ter ponovno odprlo leta 1922. Preimenovali so jo po slovenskem naravoslovcu in pripovedniku Franu Erjavcu (1834-1887).

Slika 2: Erjavčeva koča leta 1901

Leta 1949 je bila napeljana elektrika, leta 1951 pa še telefon. Leta 1993 staro in leseno dotrajano kočo nadomesti nova, sodobnejša postojanka. Koča je oskrbovana in odprta čez vse leto. Danes je v restavraciji 100 sedežev, točilni pult, na skupnem ležišču 29 ležišč, v 7 sobah pa 70 postelj. Koča ima WC, umivalnice in prhe s toplo in mrzlo vodo, centralno ogrevanje, elektriko, telefon. (vir Wikipedija) Koča ima status planinske koče, na njej se tudi zbirajo ljubitelji narave, le redki so ostali gosti, jih je nekaj več v zadnjih letih z razmahom turizma in sedaj tudi zaradi povečanja korona turizma, kar je s seboj prineslo tudi določene težave. Korona planinci ne spoštujejo lepot gora, ne poznajo njihovih zakonitosti, predvsem pa so redki, ki spoštujejo naravo. Koča ima pestro kulinarično ponudbo, kateri osnova so domače Slovenske tradicionalne jedi kot so: žganci, jota, ričet, domača goveja juha, žlikrofi, ter sladice, ki so unikatne le za to kočo (Prisankovo srce). Osebj

skrbi za zdrav način priprave hrane, kateri osnova je kvaliteta. Moto koče je : Okusno, zdravo, kvalitetno in okolju prijazno. Koča uporablja le naravne materiale : les, steklo (embalaža je večina steklena,-pijača, hrana v stekleni embalaži). Čistila, ki se uporabljajo so po večini ekološka. Perilo, ki ga uporabljajo (rjuhe, ostala posteljnina) se pere v dolini. V primerjavi glede na odpadke sem opazila neprimerno manj odpadkov (plastike) in ostalih kot na koči na Gozdu. Moteča je le dodatna razsvetljava ob poti do koče. Žal pa tudi ta koča kot ostale koče na Vrški cesti (Poštarska koča, Tičarjev dom, Koča na Gozdu ter tudi Mihov dom) imajo čistilne, ki pa žal nekatere ne delujejo kar predstavlja določeno nevarnost za pitno vodo v Kranjski gori kot tudi onesnaženje novonastalega bisera Kranjske gore »jezera Jasna«.

Slika 3: Panoramska slika iz Mojstrovke

Zgodovinski pomen izgradnje Vrške ceste kot povezava med Zgornjesavsko dolino in Trento

Po izbruhu prve svetovne vojne so začele avstrijske oblasti čez Vršč graditi vojaško cesto. Ta naj bi povezala Zgornjesavsko dolino in Trento in bila osrednja preskrbovalna pot v dolino Lepene in na Duplo planino, kjer so bili položaji avstrijskih vojaških enot. Cesto je gradilo

Slika 4: Ruska kapelca

približno 12.000 ruskih vojnih ujetnikov. Med izčrpanimi ujetniki, ki so morali delati v vsakršnem vremenu, so razsajale bolezni, ki so zahtevale številne žrtve. Vršič (1611 m) je najvišji slovenski cestni preval (tudi najvišji v Vzhodnih Julijskih Alpah).

Februarja leta 1916 je v dotlej suhi zimi začelo močno snežiti. Ob tem se je z Mojstrovke na današnji dan tistega leta, ob enih popoldan, utrgal plaz ter pokopal pod seboj skoraj 300 ruskih ujetnikov in nekaj avstrijskih stražarjev. Z južnega pobočja Mojstrovke in Robičja je proti prevalu pridrvel plaz mokrega in težkega snega, ki je silovito udaril v proti lavinske strehe, jih polomil in pot nadaljeval čez naselje ruskih

ujetnikov. Popolnoma je uničil tudi 20-metrski spomenik nadvojvodi Evghenu. Plaz je segal od Tičarjevega doma, ki ga nagnil za 15°, pa do Erjavčeve koč. Na tej razdalji je plaz zasul vse, kar se mu je postavilo nasproti. Kakšno opustošenje je plaz povzročil, so ugotovili šele spomladi, ko se je sneg začel taliti. Žrtve so pokopali na vojaških pokopališčih v Kranjski Gori in Trenti, na kraju, kjer so našli poslednjo žrtev plazu, pa so ruski ujetniki postavili kapelo s čebulastima stolpoma in jo v celoti prekrili z lesom. V tako imenovano "Rusko kapelico" ob cesti na Vršič so prinesli tudi originalno rusko ikono, vendar je ob koncu prve svetovne vojne izginila. (vir Wikipedija)

Povezavo med Kranjsko Goro in Trento so po vsej verjetnosti poznala že starodavna ljudstva, ki so živel na naših tleh. Prvi obiskovalci prelaza so bili verjetno lovci, sledili pa so jim pastirji. Tako so nastale prve poti čez prelaz, ki so mu takrat pravili Kranjsko sedlo. V srednjem veku so se v Trenti naselili ljudje. Življenje v tej zelo oddaljeni dolini je bilo izredno trdo, najbližja pot do civilizacije pa je vodila čez prelaz Vršič v takratno Borovško vas (današnja Kranjska Gora). Ljudje so tam v zameno za sir, volno in kože dobili najnujnejše stvari za svoje preživetje. V 16. stoletju se je v Trenti razvilo fužinarstvo, kar je povzročilo izsekavanje gozdov. To je trajalo do 18. stoletja, nato pa je Trenta ponovno zamrla. Gore nad Kranjsko Goro je omenjal že Janez Vajkard Valvasor v svoji knjigi Slava vojvodine Kranjske, v njej je opisal tudi pot čez Kranjsko sedlo.

V 19. stoletju so prelaz večinoma uporabljali osamljeni pastirji, občasno pa so ga obiskali tudi znanstveniki, kot je bil npr. zdravnik Belsazar Hacquet. Opisal je fužine, geološko zgradbo kamnin in alpsko floro. Zadnje je objavil v *Plantae alpinae carniolicae* (1782). Okolico so obiskali še naslednji znani ljudje: Anglež Humphry Davy, francoski botanik Albert Bois de Chesne in kot planinca dr. Julius Kugy in dr. Henrik Tuma. Ker se je v drugi polovici devetnajstega stoletja obisk gora povečeval, so se začeli domačini preživljati kot gorski vodniki, povečalo pa se je tudi trgovanje z lesom.

Skozi zgodovino je prelaz dobil naslednja imena: *Jezerca*, *Kranjski vrh*, *Mojstrovka Pass*, *Apenverein*. Leta 1901 so na prelazu postavili prvo koč *Vosshutte*, ki je danes znana kot Erjavčeva koč. Enajst let kasneje ji je sledila še Slovenska koč, ki je danes znana kot Tičarjev dom po zdravniku in planincu dr. Josipu Tičarju.

Čeprav je bilo do prve svetovne vojne še daleč, so se Avstrijci zavedali pomembnosti tega dela Slovenije, zato so leta 1907 v okolici Vršiča in na njem organizirali vojaške vaje, ki si jih je ogledal sam nadvojvoda Franc Ferdinand. Med vajami so različni rodovi vojske prečkali preval, zato so zanje zgradili

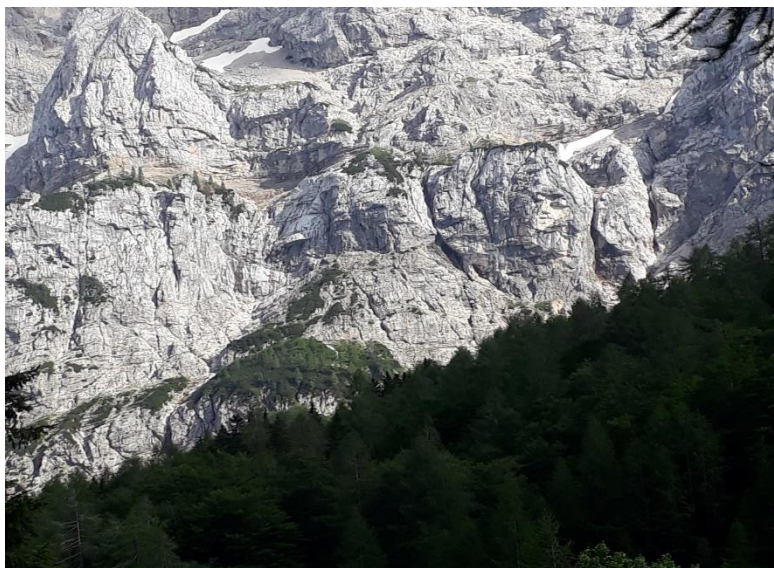
zasilno cesto in več mostov ter tako postavili traso za bodočo cesto. (vir: Wikipedija)

Tako Ruska kapelica kot tudi drugi ostanki (grobovi pod Erjavčevo kočo kot tudi transformator) ki so v spomin in opomin na te hude čase, prav tako tudi druge znamenitosti ,ki bi jih lahko tržili in s tem omogočili prepoznavnost Slovenije v svetu, obenem pa upoštevali zakonitosti in pravila, ki veljajo v TNP. Ne gre zanemariti tudi znamenitosti kot sta 1.in 2. Prisojnikovo okno ter Ajdovske deklice. Opažam, da tudi naši Slovenci tega ne poznajo, žalostno. Slovenija je tako lepa in majhna, da se v svoji majhnosti kar zgubimo, pomembnejše so nam tuje znamenitosti.V tujini so hribi lažje dostopni, gondole so speljane do višine cca 2800-2900 nmv., nato se začnejo vzponi, na nekatere lahko dostopne planine. Pri nas je najvišji gorski prelaz na Vršiču 1611 nmv, nad to mejo se vrhovi strmo dvigajo, so težko dostopni, nekateri le z pomočjo klinov in zaji (z varovanjem). Ajdovska deklica in Prisojnikovo okno so čuda narave, ki jih v Sloveniji ni malo. Čudim se kako je narava lahko izoblikovala tako skulpturo v steni. To so znamenitosti, ki jih velja omeniti in promovirati tujcem, predvsem pa je potrebno predstaviti našo zgodovino in jo čuvati. (vir : Wikipedija)

Legenda o Ajdovski deklici

Če se mudite v Kranjski Gori, se zapeljite do Vršiča in si oglejte v kamen vklesano Ajdovsko deklico. Ta je veljala za dekle velikega srca. Živela je pod previsom Prisanka, pomagala je popotnikom skozi strm vrh Vršiča v Trento, bila pa je tudi rojenica. S svojim darom je novorojencem napovedovala njihovo usodo. Ljudje so ji v zahvalo pod Prisankom puščali hrano in pijačo. Neke noči naj bi tako obiskala planšarico v Trenti, ki je tisto noč povila sina. Ajdovska deklica je pogledala v njegovo prihodnost in videla, da bo deček nekoč postal lovec in ustrelil nesmrtnega zlatoroga. Njegove velike rogove bo prodal in prišel do ogromnega bogastva. Ko so za prerokbo slišale sestre ajdovske deklice, so se razjezile in jo preklele, ker je napovedala smrt sveti živali zlatorogu. Ko se je vrnila domov

pod visoke skale Prisanka je žalostna za vedno okamenela v skali. Še danes lahko na poti do Vršiča ugledate njen obraz.

Slika 5: Na desni strani obraz Ajdovske deklice

Petdeset let ruske ceste prek Vršiča (1611 m)

10000 umrlih in ponesrečenih

Naša edina alpska cesta (ALPS), ki povezuje severno in srednjo Evropo ter notranjost naše države preko Vršiča (1611 m) s Trento, Posočjem, Krasom in morjem, je bila zgrajena v času prve svetovne vojne (1914—1918). Posuta je s kostmi številnih ruskih vojnih ujetnikov in za-betonirana z znojem in krvjo. Cesto iz Kranjske gore preko Lepega sedla je začelo v jeseni leta 1914 graditi 25 ruskih vojnih ujetnikov iz daljnih ravnin Ukrajine in sibirskih tunder. V letih prve svetovne vojne je bilo na relaciji Kranjska gora—Vršič—Trenta zaposlenih prek 12.000 ruskih vojnih ujetnikov, ki so morali delati v zelo težkih in skrajno neugodnih življenjskih razmerah. Uničeval jih je ledeni mraz, delati so morali premočeni, premraženi ob občutnem pomanjkanju hrane in v slabih razcefranih oblekah, brez čevljev in rokavic. Njihovo trpljenje je presegalo vse meje človeške zdržljivosti. Avstrijski, nemški in madžarski stražarji so jih kruto in nečloveško pretepali in mučili, za vsako najmanjšo nepokorščino so jih obešali ali streljali in pošiljali na najtežja dela in na najbolj nevarne ter od plazov ogrožene predele.

Posamezni grobovi in številna pozabljena in zapuščena skupna grobišča in pokopališča so na gosto raztresena od Kranjske gore do Ruske kapelice na ovinku št. 8 in dalje mimo Koče na Gozdu, okoli Erjavčeve koč, na Hudi ravni, v Lemeh in Trenti. Povsod tam leže izmučena in pozabljena trupla preko 10.000 ruskih vojnih ujetnikov, daleč od svoje tako zelo ljubljene domovine. (vir: Wikipedija)

Cesta prek Vršiča naj bo Ruska cesta

Preko Kranjskega sedla ali vrha .(1611 m) so že v davnih časih hodili in tovorili ter gonili koze in ovce Trentarji (vojni ubežniki iz Trente na južnem Tirolskem) in Bovčani v Kranjsko goro in dalje do Jesenic in Radovljice ali pa preko Korenskega sedla v Beljak in Celovec ter še dalje na sever. Kranjskogorci (Borovci) pa so hodili v nasprotni smeri ob strugi Pišnice v Klin in se vzpenjali po ozkih stezah na Močila, dokler niso dospeli na .Jezerce (ki je bilo v preteklih letih prav na sedlu Vršič in je presahnilo, ko so v prvi svetovni vojni prek Vršiča nadelovali alpsko cesto). Od tod so se spustili na desno, zahodno na pašnike Velike Dnine ali pa proti vzhodu na levo v zatrep med Razorano in Prisojno goro

nad koriti Mlinarice. Mnogo pa jih je hitelo navzdol prek Hude ravni in ob potoku Limarici k mladi Soči.

Za domačini, pastirji, lovci, gozdarji, tovarniki in vojnimi ubežniki so kmalu prišli v ta čudovit in fantastično izoblikovan gorski svet mnogi navdušeni ljubitelji in obiskovalci gora od Triglava preko Škrlatne, Razorane in Prisojne gore do Jalovca in Mangarta. Na Kranjskem sedlu ali vrhu, na Jezeru, na sedlu Vršič, na Lepem

Slika 6: Transformator pod Erjavčevo kočo

sedlu ali prelazu Mojstrovka se je kmalu križala gosta mreža stečin, poti domačinov in prišlekov, ki z izbranimi besedami hvale in priznanja niso mogli prehvaliti lepote in veličine gora nad Sočo in Savo, med Prisojnikom in Mojstrovko. Trenta, Lepo sedlo in Dolina so doživljali svoj zlati vek, ko jih je raziskoval in odkrival »nekronani kralj« in poet Julijskih Alp, dr. Julius Kugy s svojimi še bolj slavnimi trentarskimi in borovškimi gorskimi vodniki Jožetom Komacem, Pavrom, Andrejem Komacem, Motom, Antonom Tožbarjem, Špikom, Medvedom, Janezom Pečarjem, Bobkom ter številnimi drugimi. Dr. Kugy je ime našega človeka in lepoto naših gora ponesel daleč v širni svet.

Za temi drznimi in neustrašnimi domačini so s grabežljivo roko prvi segli po naših gorah tujci, oni so kmalu spoznali njih lepoto in veličino, že leta 1897 so se odločili, da na Lepem sedlu nekje zgrade prvo planinsko postojanko v gorah med Triglavom in Mangartom. Odločili so se za romantičen in idiličen naravni hribček nad Močili (1515 m). Vossova koča je bila dograjena pred 67 leti, leta 1900, prvo planinsko postojanko na Vršiču so slovesno izročili svojemu namenu 14. julija 1901. S to prvo sicer nemško planinsko postojanko na Vršiču je bil dan začetek za nadaljnji razvoj in napredek planinstva, plezalnega športa, alpinizma in smučarskega športa pod stenami Mojstrovke in Prisojnika. Vossova koča je bila leta 1911, tik pred prvo svetovno vojno, znatno povečana na vzhodno, kranjskogorsko stran, kjer so danes spalnice Erjavčeve koče, ki je dobila svoje ime po osvoboditvi, leta 1919. Za pionirji našega planinstva, Pipani, ki so leta 1893 ustanovili Slovensko planinsko društvo, predstavljajo prav gotovo prvi progresivni preporod našega klasičnega planinstva Drenovci, ki so hoteli za vsako ceno zajeziiti prodor nemštva v naš gorski svet. V naše planinstvo so vnesli tudi nove oblike gorništva: jamarstvo, planinsko fotografijo, smučarski in plezalni šport. Tedaj se je pojavil na Dovjem župnik Aljaž, ki je reševal slovensko podobo Triglava in njegove sosesčine, doktor, župan in predsednik SPD za Gornjesavsko, dolino Josip Tičar pa se je odločil s svojimi sodelavci: „Nobene pedi slovenske planinske zemlje tujcem brez boja“ — pod tem geslom so se odločili zgraditi na Vršiču slovenski planinski dom kot protiutež Vossovi koči.

Nov slovenski planinski dom na Vršiču so slovesno izročili namenu 4. avgusta 1912, po osvoboditvi pa je ta prijazna postojanka dobila ime no najbolj zaslužnem gorniku dr. Josipu Tičarju. Tičarjev dom so na novo zgradili leta 1966. Ob tako važni in nadvse pomembni planinski komunikaciji na relaciji Kranjska gora, Vršič, Trenta so pozneje ljubitelji in obiskovalci skupaj s turisti in izletniki za potrebe planinstva, smučarskega športa, izletništva, turizma, plezalnega športa in alpinizma zgrabili še vrsto prijaznih in gostoljubnih objektov. Mihov dom, ki

nosi ime po partizanu in alpinistu Mihi Arihu (1150 metrov) so med NOB popravili in modernizirali iz stare jugoslovanske graničarske karavle. med prvo svetovno vojno so graditelji alpske ceste zgradili bivšo Rimlovo, sedanjo Kočo na Gozdu (1336 m), na Solni glavi 1725 m) pa so po drugi svetovni vojni kot mravlje marljivi planinci poštarji iz Ljubljane zgradili in opremili prijazno in gostoljubno Poštarsko planinsko postojanko.

Vršič postaja, središče našega alpskega smučarskega športa, plezalnega športa, alpinizma in mednarodnega alpskega turizma. Prek Vršiča hiti iz severne in srednje Evrope v Trento, Posočje in Kras na morje 60 tisoč domačih in tujih avtomobilov in avtobusov. Vsako leto se navdušuje nad lepotami Doline, Vršiča in Trente ter Posočja preko 200.000 domačih in tujih ljubiteljev in obiskovalcev gora, turistov, izletnikov in smučarjev. Gore med Sočo in Savo so izražene v vsej lepoti in edinstveni veličini. Ta gorski svet še vse do danes ni popolnoma izkoriščen. Z novimi tehničnimi pridobitvami, asfaltiranjem vse trase od Kranjske gore preko sedla do Trente, modernimi gondolskimi žičnicami in vlečnicami, z ureditvijo smučarskih prog in modernizacijo ter povečanjem kapacitet planinsko-smučarskih postojank moramo, na široko odpreti duri v ta čudovit gorski svet. Na vsakem koraku, na vsakem ovinku te alpske ceste so pisali zgodovino naši najzgodnejši ljubitelji gora, iz teh sten in grebenov, ki kipe v nebo v neposredni bližini alpske ceste preko Vršiča, vedno bolj pogosto odmeva pesem klinov in pa kladiva naših plezalcev in alpinistov.

Istočasno pa moramo vse številne ljubitelje in obiskovalce teh gora, domače in tuje turiste, izletnike, smučarje in planince, gornike, plezalce in alpiniste, ki prihajajo v to okolje v vedno večjem številu, seznaniti z bogato in grozljivo zgodovino gradnje te alpske ceste v letih 1914-18. Rusko cesto iz Kranjske gore preko Vršiča do Trente so gradili z nečloveškimi mukami in v velikem trpljenju sinovi Rusije, ki so tukaj tudi umirali in pustili svoja mlada življenja. Cesta preko Vršiča je posuta s kostmi ruskih vojnih ujetnikov in je zabetonirana z znojem in krvjo ljudi iz prostranih ruskih ravnin in sibirskih step. (vir- Wikipedija)

Ruski vojni ujetniki in cesta prek Vršiča

Kljub tesno sklenjeni trojni zvezi vojnih sil Nemčije, Avstrije in Italije, ta zveza ni bila iskrena. Italijani so, kot vedno, komaj čakali, kdaj in kako bi se priključili silam antante, ki so bile na zmagovitem, pohodu na vseh frontah. Nemci in Avstrijci so dobro vedeli za to resnico, zato so se že leta 1914 jeli pripravljati na boj z Italijani. Že v jeseni leta 1914 so začeli s pripravami za gradnjo ceste iz Kranjske gore preko Vršiča v zaledje soške fronte. V Kranjski gori in v Trenti so začeli graditi barake in skladišča, kmalu so prišli tudi ruski vojni ujetniki, z njimi pa tudi inženirske enote z vsem potrebnim materialom. V mesecu maju leta 1915 so začeli z večjimi deli, takoj ko je skopnel sneg v gorah in ko se je Italija vedno bolj nagibala na stran antante. Major Riml je prevzel vodstvo vseh pripravljalnih in nadaljnjih del. 24. maja 1915 je Italija napovedala vojno Avstriji. Gradnja barak in skladišč na relaciji Kranjska gora-Vršič-Trenta je bila že v polnem teku. Preko Pišnice so zgradili pri Babi prvi most, pod hotelom Erika, so ponovno prečili Pišnico in zapustili traso stare gozdne poti, ki je vodila po desnem bregu vse do Klina. Nova vojaška cesta je vodila od Pišnice vse dlje in vedno višje mimo Mihovega, doma in dalje do ovinka št. 8, 1129 m tik pod Rusko kapelico, tu je sledila tik ob levem bregu Pišnice vse do sedanje Koče na Gozdu. Odsek od ovinka št. 8 pod rusko kapelico po novi trasi do Koče na Gozdu je tik pred drugo svetovno vojno v letih 1938-39 zgradila nekdanja banska uprava. Pri Koči na Gozdu sta se obe varianti združili in nadaljujeta skupno pot preko mostov in obokov »Erzherzog Eugen Strasse« do izseka pred Tamarjem in dalje mimo Ruskih studencev. Težave pri gradnji so nastopile šele pozneje, ko je bilo treba prevaliti Lepo sedlo. Delo, gradnjo samo in tudi obstojnost ceste so ogrožali stalni veliki plazovi, ki so vsako zimo napadali in rušili cesto in ogrožali življenje graditeljev iz Robičja in Vratice ter Šita glave. Cesto so gradili izključno ruski vojni ujetniki, bilo jih je preko 12.000. Ob vsej trasi so imeli več manjših in večjih naselij. Glavna ambulanta in nekakšna zasilna, skromna bolnica je bila na ovinku št. 21, tik pod Erjavčevo kočo, ostanki ruševin so še danes vidni. Nad

zadnjim ovinkom št. 21, 1468 m pod Erjavčevo kočo, so imeli graditelji kuhinjo, pekarno in konjušnico. Prav tako kot na vzhodni, kranjskogorski strani so bila naselja tudi na zapadni, trentarski strani pod Vršičem na Hudi ravni. Spočetka so dela dobro in uspešno napredovala, za novo leto 1915-16 pa je prvič zapadlo v višinah več snega, graditelje ja prvi plaz iz Vratic resno opozoril na veliko življenjsko nevarnost. Januarja in februarja 1916 je bilo v gorah izredno malo snega, plazovi niso bili nevarni! Konec februarja pa je začelo močno snežiti, 8. marca 1916, na pepelnično sredo v prvi opoldanski uri je v robah silno završalo, nastal je ogromen hrup in lomljenje drevja. Ruski ujetniki in z njimi tudi stražarji so zbežali z ogroženih območij. Plazovi so se prožili v ogromnih količinah iz Mojstrovke na trentarsko južno stran in iz Vratic ter Robičja, zveza med severno in južno stranjo sedla je bila prekinjena in nemogoča. Nihče se ni upal iti iskati in reševati pogrešane in ponesrečene ujetnike in stražarje. Plazovi so resno ogrožali tako Tičarjev dom kakor tudi Erjavčevo kočo. Naknadno so ugotovili, da so plazovi v tem dnevu uničili življenje 110 ruskim ujetnikom, pogrešali so tudi sedem stražarjev. Delo je bilo prekinjeno in ustavljeno za več kot 14 dni. Šele 3. aprila so začeli ujetniki iskati pod snežno gmoto zasute, ponesrečene in pogrešane. Ujetniki so bili lačni in ustrašeni z orožjem prisiljeni kopati rove po ogromnih količinah plazov. Naenkrat so vsi izginili, sled je vodila skozi majhno odprtino v pekarno, kjer so našli tri tedne star kruh: "Hleb harašo", so vsi presrečni vpili! Delo ruskih ujetnikov pri izgradnji ruske ceste preko Vršiču je bilo nenehno tesno povezano z velikim trpljenjem, strahom, lakoto in življenjsko nevarnostjo. Kolikor jih ni uničila lakota, ledeni mraz, vlaga, nalezljive bolezni, epidemije in napor, so jih uničili plazovi, ki so zahtevali velik krvni davek.

12. MAJA 1917 OB 11. URI je plaz z Mojstrovke popolnoma uničil južno taborišče, našli in izkopali so 30 ujetnikov in 6 stražarjev šele 3. junija. Vse to je graditelje prisililo, da so opustili gradnjo ceste od Močil preko sedla na južno, trentarsko stran, ker je bila ta trasa stalno izpostavljena velikim plazovom iz Robičja, Vratic, Šita glave, Mojstrovke in Travnika, zato so

začeli pri sedanji cestarski koči nad Tamarjem in pod Ruskimi studenci graditi novo traso preko Solne glave mimo sedanje Poštarske planinske postojanke, ki pa na južni, trentarski strani tudi ni ustrezala. Zato je podjetnik Slavec iz Kranja dokončno zgradil novo cesto iz Močil na vrh Vršiča v letih 1938-39. med obema vojnama pa so Italijani uredili in zgradili tudi odsek na južni, trentarski italijanski strani. Preko Vršiča pa je v letih 1914-18 iz Kranjske gore v Trento prevažala vojaški in pa gradbeni material tudi žičnica, ki je prevalila prelaz tik ob sedanji Poštarski koči pod Solno glavo. V spomin na 10,000 umrlih in ponesrečenih ruskih vojnih ujetnikov, ki so s svojo krvjo in znojem gradili in betonirali cesto preko Vršiča, naj ob 50-letnici to cesto preimenujemo v Rusko cesto. [5]

Avtor : Uroš Zupančič

Slika 7: Ostanki vodnega korita pri koči na Gozdu

Slika 8: Pokopališče ruskih vojakov pod Erjavčevo kočo

Slika 9: Ostanki tovarne žičnice ob zimski cesti iz prve svetovne vojne

Suha Pišnica

Ob deževnih dneh se po stenah Prisojnika poganja kar lepo število hudourniških slapov. Najmogočnejši in tudi s stalnim vodnim pretokom je prav slap v Hudičevem žlebu. Na poti na Vršič se nam s ceste pri pozornem pogledu pokaže izrazit padajoč vodni pramen. Tudi ob večji suši, ko so bližnji slapovi že zdavnaj suhi, je slap v Hudičevem žlebu še zmeraj dovolj živ za občudovanje. Malo pod Erjavčevo kočjo je uprava Triglavskega narodnega parka na izravnanim delu ceste, tik ob pašnikih, postavila informacijske table slap v Hudičevem žlebu. Od tu sicer ni viden, vendar že po kratkem sprehodu preko pašnika do gozda pridemo na slabo izhojeno stezico, od koder si lahko ogledamo gornji del slapa. Hudičev žleb se zajeda med Prisojnik (2547) in Goličico (2078). Za vidno orientacijo nam lahko služi tudi znamenita Škofova glava na desni strani, od koder gledamo, oziroma na levi strani slapa. Pomladi, ko se topi sneg, in jeseni, ob močnejših deževjih, pada desno od slapa v Hudičevem žlebu značilen dvopramenski slap skupne višine 50

m. Lahko bi ga uvrstili med stalne slapove, vendar ob večji suši rad izgubi vodo. V kolikor se po dolini Suhe Pišnice povzpnamo do konca doline, lahko opazujemo celoten slap v Hudičevem Žlebu. Slap ni enoten, temveč pada v več stopnjah. Zgornja stopnja pada iz ožjega dela žleba v lepem izrazitem slapu v spodnji, razširjeni del. Tu se slap pravokotno obrne in v drugi večji stopnji pade na skalovje. Od tu voda v manjših skočnikih teče do melišča in šele po dobrih sto metrih toka pod njim pride do Suhe Pišnice. Malo višje pada Suha Pišnica v drsečem, 25 m visokem slapu. Ta slap je zelo slikovit in na oko privlačnejši od slapa v Hudičevem žlebu. Ob robu slapa se zeleni mahovje in poudarja padajočo belino vode. Slap Suhe Pišnice (Slap pod Vršičem) je kar nekako skrit pred množico obiskovalcev. Lahek in zmeren vzpon po dolini Pišnice in nato desno po dolini Suhe Pišnice nas bo nagradil s pomirjajočim pogledom na žuboreči padec vode [1].

a) DOSTOP Za tiste s slabšo orientacijo manj zanimiv, je dostop z vršiške ceste. Do slapov krenemo od orientacijskih tabel po zaraščeni gozdni cesti preko pašnika. Cesta v gozdu hitro preide v slabo vidno stezico. Od tu je orientacija zelo težavna, saj je pot neoznačena in slabo izhojena. Držati se moramo brega ter pazljivo preverjati potek poti. Že po 20 minutah zmerne spusta pridemo v dolino Suhe Pišnice. Ob levem bregu potoka vodi steza iz spodnjega dela doline. Od tu je še pet minut hoje do Slapa pod Vršičem. Od tu si lahko ogledamo spodnji del Hudičevega žleba s slapom. Pot naprej pod stene ni priporočljiva, saj je v stenah Prisojnika izredno močno erozijsko delovanje[1].

b) PRIPOROČENA POT Najlažji dostop je od Koče na gozdu ob vršiški cesti. Po prvem ovinku od Koče na gozdu navzgor, vodi na levo stezica. Po 100 m pride stezica do suhe struge, od koder lahko vidimo vrhnji del slapa v Hudičevem žlebu. Če sledimo stezici, ki je deloma prekinjena s strugo, pridemo že po 15 minutah hoje do vznožja slapišča pod Vršičem, od koder je tudi lep pogled na celoten slap v Hudičevem žlebu. Ta pot je

lahka in je primerna tudi za družinski sprehod pod strme vršace [1].

Zakaj je področje Prisanka mestoma zelo krušljivo ?

Na sploh so Julijske Alpe znane po razmeroma veliki krušljivosti, kar je posledica tako sestave kamnin, tektonskih značilnosti naših gora in morfologije. Julijske Alpe gradijo večinoma apnenci in dolomiti, pogosto plastoviti, večkrat se vmes pojavljajo tudi bolj ali manj debele plasti laporjev, glinavcev, pa tudi vulkanskih kamnin. Vse to vpliva na krušljivost. Dodatno so Julijske Alpe tektonsko močno preoblikovane, zaradi procesa nastajanja Alp so se kamnine pogosto narivale ene na drugo, se prelamljale, gubale. Julijske Alpe so bile nato v času ledenih dob močno preoblikovane še z ledeniškim delovanjem, ki je poglobilo doline in ustvarilo velike višinske razlike ter strme stene gore. Vsi ti faktorji, tudi v kombinaciji z lego Julijskih Alp na območju, kjer se stikata sredozemsko in celinsko (alpsko) podnebje (velika količina padavin, velike temperaturne razlike, ...) vplivajo na krušljivost. Severna stena Prisanka je nazoren prikaz vsega naštetega, v njej se menjavajo tako različni tipi kamnin (dolomiti, apnenci, laporji, vulkanske kamnine) kot različna struktura kamnin (masivni, plastnati apnenci). Taka pestrost in različnost je povzročila, da je severna stena Prisanka razbita, divja, polna grap, razov, melišč sredi stene, naravnih oken, ... Vse gore, kot tudi Prisank so podvržene nenehnemu vplivu zunanjih dejavnikov, preperevanje je močno, erozija izrazita. To dokazujejo obsežna melišča pod steno. Čeprav človek lahko dobi občutek, da se zaradi krušljivosti Prisank seseda, pa temu zagotovo ni tako. Alpe, tudi Julijske, še vedno "rastejo", se dvigajo, ekstremno počasi, ampak vendarle. Zato o posedanju težko govorimo.

Zakaj je ob dežju toliko vode, sem skušal odgovoriti že v odgovoru na prvo vprašanje. Pri Prisanku so ti procesi še močnejši, ker je Prisank visoka in obsežna gora, zato se ob dežju v grapah zbere še toliko več vode. Pogosto se ob močnih zimah v grapah in vmesnih meliščih sredi stene zbere velika

količina snega, ki se zadrži skozi celo leto in povzroča, da tudi sredi poletja čez steno tečejo manjši slapiči, ki so posledica

Slika 10: Organizirana skupina avstrijskih kolesarjev

taljenja omenjenih snežišč.

Slika 11: Bližnjice ki uničujejo zimsko cesto nad Erjavčevo koč

Kdaj v kateri dobi je nastalo pogorje Prisank , Mojstrovke in Robičje?

Slika 12: Plasti v ostenju Prisojnika

Slika 13: Plasti in izvor pisanih kamnov v Suhi Pišnici

Kamnine, ki gradijo gore v okolici Vršiča niso nastale vse naenkrat. Šlo je za dolgotrajen proces usedanja sedimentov v različnih časovnih obdobjih in zelo raznolikih morskih okoljih. Najstarejše kamnine na tem območju so v Špici v Sedelcih (Mavrinc). Gre za spodnje triasne plasti stare cca 250 milijonov let, nastale v toplem morju nekdanjega oceana Tetida. V spodnjem delu Prisanka (npr. Prednja glava) je prisotna debela skladnovnica srednje triasnega anizijskega dolomita in

apnenca, nastalega v plitvem morju pred cca 240 milijoni let. Srednji del Prisankove stene pa gradijo pestre in barvite ladinjske kamnine (temnejši apnenci z roženci, laporji, glinovci), med katerimi je tudi nekaj vulkanskih kamnin (zelenkasti in rjavkasti keratofirji, tufi). Te kamnine so nastale v globokem morju. Zgornji del Prisanka pa gradijo kakšnih 225 milijonov let stari zgornjetriasni masivni cordevolski apnenci, polni apnenčevih alg. V nasprotju z masivnim zgornjetriasnim cordevolskim apnencem, ki krasi in sestavlja zgornji del Prisanka, pa območje Robičja in Mojstrovk gradijo drugačni apnenci, in sicer plastoviti zgornjetriasni dachsteinski apnenci, polni fosilnih ostankov školjk srčank, polžev in sledov delovanja cianobakterij.

Zaradi erozije, neupoštevanje poti, ki vodijo do vrhov, predvsem je to vidno na stari poti na Vršič (ustvarjanje novih poti, bližnjice in kolesarji) pripomorejo k uničevanju in nastajanju novih poškodb na poti, cesti ter nasploh v naravi.

Za vse gore je značilno, da je njihovo okolje zelo raznoliko in občutljivo (vremenske razmere, različne prsti, vegetacija, živalstvo). Vsako območje pogosto vsebuje edinstveno paleto rastlinskih in živalskih vrst, ki so lahko endemične za določeno lokacijo. S sodobnimi oblikami transporta so postala tudi oddaljena gorska območja dostopna večjemu številu

Slika 14: Ostanki plazu iz Robičja

obiskovalcev, a le majhen delež mest ima pomembnejšo turistično infrastrukturo. Na primer: v Alpah, kjer turizem že presega 100 milijonov obiskovanih dni na leto, ima le 10 % skupnosti specializirano turistično infrastrukturo, ki posredno omogoča tudi nadzor nad dejavnostmi in možnost zmanjševanja negativnih vplivov na okolje. Turistične in športne aktivnosti pogosto vključujejo razvoj in intenzivno uporabo prog, poti in pobočij, z motornimi vozili, kolesi, smučmi ali s strani pešcev. Prisotnost obiskovalcev je običajno zgoščena na majhna območja, kar pomeni tudi večji hrup in odpadke. Negativni vplivi slabo upravljane turistične/športne dejavnosti vključujejo uničevanje vegetacije, erozijo tal, izginjanje redkih habitatov, spreminjanje pokrajine in tekočih voda, onesnaževanje zraka ter selitve divjih živali ali spremembe njihovega vedenja (UNEP, spletna stran).

V Avstriji vožnja s kolesi po gozdnih poteh in večini gorskih cest ni dovoljena. Splošna pravica do uporabe gozda za namene rekreacije je zapisana v Zakonu o gozdovih. Po zakonu je dovoljena vožnja po gozdu samo z dovoljenjem lastnikov (*Forstgesetz* 1975,33. člen). Vožnja pa je dovoljena za določene namene (npr. reševanje, oskrba).

Vožnja izven poti npr. po poljih in travnikih ter drugih kmetijskih območjih in poteh je prepovedana z Zakonom o varstvu travnikov in polj (*Feldschutzgesetz*, 2. člen).

Lovski zakon prepoveduje dostop in vožnjo v področjih, kjer so zaščitene divje živali (*Jagdgesetz*, 102. člen).

V Avstriji vožnja s kolesi po gozdnih poteh in večini gorskih cest torej ni dovoljena, kot omenjeno, pa se lahko problematika ureja z dogovori z lastniki gozdov in cest.

Če velikost zemljišča presega 4 hektarje oziroma se nahaja znotraj območja Natura 2000, je potrebno za projekt predhodno pripraviti poročilo o vplivih na okolje.

Uporaba motornega vozila za prevoz na snegu v prostočasne namene je prepovedana, razen na odprtem zemljišču in pod posebnimi pogoji, ki jih določa Zakonik o prostorskem načrtovanju (Alpska konvencija-poročilo, spletna stran).

Zakon o narodnih parkih iz leta 2006 pa določa, da je gibanje motornih vozil prepovedano, razen če pot ni izrecno odprta za promet. Za druge vrste vozil pa veljajo predpisi, ki jih oblikujejo uprave narodnih parkov. Nacionalni parki se delijo na dvoje območij:

- osrednji del parka, ki je podvržen posebno strogim predpisom, katerih namen je ohranitev prvotnega okolja in omejevanje javnega dostopa;
- obrobni del parka je območje okrog osrednjega dela, ki se ga določi z aktom o ustanovitvi parka. Akt se oblikuje tako, da omogoča optimalno razmerje med ekološko kontinuiteto, trajnostnim razvojem in možnostjo bivanja znotraj parka (MEDTL, spletna stran).

Omeniti je potrebno, da je to področje Vršiča izredno plazovito, kar je omenjeno že pri gradnji ceste (plaz 1916, 1917), ki je zasul Ruske vojake, kot tudi mnoge druge nesreče zaradi plazov, ki pa jih ne gre zanemariti in bi bilo smotrno opozoriti obiskovalce in planince tudi na to nevarnost.

Opaziti je, zanimive rastline, ki uspevajo le v gozdu, grušču, kjer ni preveč obiskano (hudournik Pišnice), blizu vstopa v Hanzovo smer na Prisank, tu je tudi območje, ki je zavarovano za rastline in živali. To so pionirske vrste ruševja –meliščna flora-uspeva le na meliščih (Prisanka, Mojstrovke)

Lepo se opazi prehod gozdne meje do 1125 m samo gozd pri Koči na gozdu (javor, bukev, smreka) nad to mejo do 1620 m prehaja v smreko, macesen pri Erjavčevi koči, višje pa samo ruševje. Opaziti je tudi intenzivno zaraščanje pašnikov (brin, praprot, osat, meta)pri Tonkini koči. Čeprav se na Vršiču pasejo ovce in krave to očitno ni dovolj za ohranitev pašnikov. Včasih je bilo na vrhu Vršiča jezero (pod kioskom) a so ga ob gradnji

ceste očitno zasuli, kar je preprečilo stalen vir vode za ovce in krave.

Slika 15: Ovce pri Erjavčevi koči

Slika 16: Močvirje pri koči na Gozdu

Rastline, ki rastejo na tem območju od Erjavčeve koč do vrha Vršiča so : Rjasti sleč- Rododendron, plahtica, materina dušica, ter druge trave, meta.

Ugotovitve

Nujna sanacija in redno servisiranje čistilnih naprav vzdolž Vršiške ceste od Poštarske koč pa do Mihovega doma ter tudi koč v Krnici

- Omejitev cestnega prometa – onesnaževanje okolja- dovoljenje le zaposlenim, ostalim pa z plačilom cestnine do razpoložljive kapacitete glede na urejena parkirišča, ki so vzdolž te ceste (pri Mihovem domu, pri Koči na Gozdu, pri Erjavčevi koči ter na vrhu Vršiča).
- Avtobusi, ki v času sezone skrbijo za prevoz bi morali voziti pogostejše (vsako uro), za njih bi bilo tudi lažje, ker bi imeli manj težav pri srečevanju avtomobilov, omejitev parkiranja osebnih avtomobilov .
- Enotna politika glede nakupa čistilnih sredstev za čiščenje in oskrbovanje koč na nivoju PZS, strožje v območju TNP-ja
- Ohranjanje in spodbujanje inovativnosti in prepoznavnosti na področju lokalne kulinarike
- Nepoznavanje zgodovine koč in predstavitev le-te gostom, ter ponudba okoliških znamenitosti .
- Beseda »interpretacija« je – na žalost ali na srečo – večpomenska. Že takrat, ko jo je John Muir prvič uporabil, je imela v različnih jezikih kar nekaj že uveljavljenih različnih pomenov: razlaganje in tolmačenje, strokovno razlaganje podatkov, pridobljenih skladno z metodologijo posameznih strok, umetniško poustvarjanje.[6]

Koristi za turizem

- Edinstveni, kakovostni in konkurenčni turistični produkti na podlagi naravne in kulturne dediščine; obiskovalci ostanejo dalj časa, ker raziskujejo, spoznavajo, intenzivneje doživljajo;

večja je verjetnost, da se bodo vrnili; edinstvena marketinška orodja; novi turistični produkti na podlagi dediščine, ki so lahko zelo atraktivni tudi izven sezonskih konic, ob slabem vremenu; nova delovna mesta, povezana z interpretacijo.[6]

Rešitve

- Ker na omenjenih kočah nimajo urejenih čistilnih naprav, ali vsaj redno vzdrževanih, je velika verjetnost, da bo v prihodnosti prišlo do ekološke katastrofe (v primeru hudih nalivov, plazov), velika nevarnost je tudi mešanje odpadnih voda z pitno vodo oz. zaježitvijo pitne vode. NUJNA UREDITEV TEGA PROBLEMA. Kranjska gora se zgleduje po tujih mondenih turističnih krajih, a do tam je še zelo dolga pot. Moj namig naj začnejo po korakih pri reševanju zgoraj omenjenega problema.
- Omejitev cestnega prometa- v tujini se plačuje cestnina in parkiranje za uporabo visokogorskih cest – to je tujcem samo po sebi razumljivo. To bi lahko uvedli tudi pri nas in s tem zagotovili sredstva za obnovo in popravilo ceste na Vršič , enako naj bi veljalo tudi za ostale ceste v visokogorju (Vršič, Vrata, Pokljuka, Voje...itd)
- Enotna politika in kontrola PZS do PD, ki so lastniki planinskih koč glede uporabe čistilnih sredstev za čiščenje in oskrbovanje koč. Morda namig zvišanje članarine za 0,5 €, ki gre v namen in obnovo planinskih koč (tako vzdrževanje kot nakup dotrajane opreme) Tudi to je ekologija in ohranjanje narave.
- Poznavanje zgodovine koč in kulinarika lokalnega pomena, ki bi pripomogla, da se našo zgodovino in lepote naše dežele ponese v svet.
- Omejitev kolesarstva le na ceste in že načrtane poti in ne ustvarjanje novih bližnjic in upoštevanje Nature 2000 [6]

Koristi za lokalno gospodarstvo

- • Interpretacija ustvarja dodano vrednost izdelkom in storitvam, povezanim z dediščino

- in zgodbami, ki jo pojasnjujejo – ne le v gostinstvu in turizmu, ampak tudi na področju
- prometa, gostinstva, kmetijstva, gozdarstva, obrti, celo industrije.[6]

Koristi za lokalne prebivalce

- Utrjena lokalna identiteta, zgodovinski spomin, ponos na lastno dediščino;
- manj problemov z nekontroliranim obnašanjem obiskovalcev;
- možnost novih delovnih mest, pogosto za visoko izobražene domačine, ki bi si sicer delo iskali v večjih središčih;
- ohranjanje tradicionalnih znanj in veščin ter ostale nesnovne dediščine;
- manj dela za gorsko reševalno službo zaradi boljšega razumevanja značilnosti naravnega okolja in tveganj, ki jih to okolje vsebuje.
- Še zadnja misel : Gore so del narave, v gorah smo le na obisku, zato bodimo previdni in obzirni do drugih prebivalcev in obiskovalcev gora (vir Bonton gora) [4]

Najpomembnejše Tildenovo načelo pa je: Od doživljanja k razumevanju – od razumevanja k spoštovanju – od spoštovanja k ohranjanju! Dediščine namreč.

Brez doživljanja dediščine z lastnimi čuti se ne moreta razviti niti osebni odnos niti poglobljeno razumevanje, pa tudi spoštovanje ne.

Slika 17: Delavna akcija GRS

Viri in Literatura:

[1] Opis potoka Suha Pišnica (online) 2021. (citirano). Dostopno na naslovu: https://sl.wikipedia.org/wiki/Suha_Pi%C5%A1nica

[2] - opis koč s strani PD Jesenice in Kranjska gora

[3] - RTV Slo – članek in intervju Tone Fornezzi –Tof - 30. avgust 2018 ob 06:45 Kredarica - MMC RTV SLO

[4] - Bonton gora (zloženka) Zgibanka je dostopna na www.zrsvn.si

- zakon TNP (ur.list RS št. 52/10.46,14)

[5] - Nedeljski dnevnik, 02.04.1967 – avtor-Uroš Župančič: Petdeset let Ruske ceste prek Vršiča-Gore in ljudje

[6] - Doživljanje gorskih prelazov in dolin Priročnik za načrtovanje interpretacije dediščine ob gorenjskem delu ceste na Vršič ; Avtorji: Marjeta Keršič Svetel, Marko Slapnik, Grega Žorž, dr. Matej Ogrin, Majda Odar

- Stoletnica snežnega plazu pod Vršičem– avtor: Miha Pavšek- Planinski vestnik- marec 2016

- Stoletnica Vršiške ceste – avtor Dušan Škodič –Planinski vestnik- marec 2016

- Opis kamenin, njihovega nastanka in značilnosti okolice - avtor: Aleš Zdešar –strokovna služba TNP Bled

- Ureditev vožnje v naravnem okolju –avtor: mag. Mojca Pristavec Đogič-2011- Državni zbor

Slike :

Marjeta Keršič Svetel, Gregor Kresal - Mihaela Rus, Cirila Skvarča